

da je religija nastala iz mitskih pobuda u čovječanstvu, opet bi trebalo iznaći granicu, na kojoj mitos prelazi u religiju. Ili zar sa mitosom i prestaje svaka religija? Kako je nekoć Kant pokušao da spoznajno jedinstvo svede na princip sintetičke apercepcije, i Wundt hoće sav duševni razvitak, napose postanak religije iz nereligijskih faktora da svede na »stvaralačku sintezu«. Po njoj bi svaka duševna tvorina imala takovih vlastitosti, koje možemo izvesti iz sastavnih elemenata, a da ipak takova tvorina ne znači samo zbroj tih elemenata. I religija da nije izvorni duševni element, nego se razvila: uobrazilja stvara mitos, mitski junaci budu bogovi, ideja o najvišem biću usavršuje se do stvaraoca i moralnog zakonodavca. Ovaj se evolucionistički pozitivizam (empirizam) Wundtove religijske psihologije može dakako održati samo uz pretpostavku, da religija po svom postanku ne spada u sferu misaonog (racionalnog) proučavanja (kako je učio i Kant). Tu sad nastupa zadaća religijske filozofije (teodiceje), da ovu pretpostavku obori i odredi filozofijski smisao religije.

Dr. Z.

Iz biblijskih nauka.

Hrvatski prijevod imenice „parabola“.

U svim se novijima hrvatskim prevodima grčka imenica *parabola* prevodi s hrvatskom riječi *priča*. Tako prevode Vuk, Daničić, Iveković i Štadler. G. 1911. izašao je u Zagrebu prvi svez. Sv. Pisma, preveden po dru Valentinu Čebušniku, a dvije godine iza toga izade i drugi svezak. Oba sveska obuhvataju sv. Knjige od Mojsijevih do one o Esteri. I u tom prijevodu mašalu iz hebrejskog teksta, odnosno paraboli Septuaginte i Vulgate odgovara naša imenica *priča*. Dr Čebušnik je saradivao i u pučkom izdanju »Sv. Evandolja i Djela«, što ga je god. 1912. izdao u Sarajevu kaptol vrhbosanski. *Παράβολη* - *משל* tu se prevodi takode s imenicom *priča*. Istu imenicu upotrebljava u svojim prevodima i dr. Dinko Ćudek, što više, najnoviji Vlašićev Evandelistar za liturgijsku upotrebu jednako se poslužio imenicom *priča*. I naši blicliste upotrebljavaju tu riječ u svojim introdukcijama. Pisac ovih redaka misli, da je bolji prijevod *poredba*, nego li *priča*, pa navodi svoje razloge za ovo mišljenje.

Pogledamo li riječnik *Belostenca*, nalazimo, da on imenicu *parabola* prevodi s *prilika* ili *szpodoba*, a prislov *paraboli* s *prispodobno*, na *szpodobe nachin* ili u *prilikah*. Škarićev prijevod sv. Pisma nema imenice *priča*, nego *prilika*. Isto tako i Dalmatinac D. Parčić u svom riječniku prevodi *parabola* s *prilika*. »Chtejenyja y Evangeliumi«, izdani po nalogu biskupa Alagovića za biskupiju zagrebačku god. 1831. prevode riječ *parabola* takode s *prilika*.

Tu sam naveo hrvatsku književnu starinu iz Dalmacije i kajkavskih krajeva. U kajkavskim krajevima našega naroda puk općenito govori o prilika ma ili spodobama Isusovim, a nipošto o pričama. Riječ se ta prilika ili prispodoba nalazi i u štokavskim krajevima i to u istom smislu, naime u smislu parabole. Dokaz nam za to pruža »Riječnik hrvatskoga jezika« od dra Ivekovića i dra Broza. To nam je ujedno dokazom i za štokavske krajeve i za književno narječje. Premda taj riječnik uzima imenicu priča za parabolu i kod te riječi spominje »priče Gospodnje«, ipak nam kod riječi prilika navodi takve primjere, iz kojih neminovno slijedi, da imenica prilika označuje parabolu. Navodim te primjere: »Jeremija je lončare uzimao za priliku«. Time spominje poznatu parabolu proroka Jeremije. »Stari su proroci govorili u prilika ma«. Tom rečenicom aludira Iveković na paraboličan način govorenja starozavjetnih proroka. »Koga ćete mi dati za priliku«, t. j. s kim ćete me uporediti. U toj rečenici ne samo da se susrećemo s pojmom parabole, nego i s istim korijenom u hebrejskom tekstu. Čitamo ondje kod Izaije (46, 5) הַמְשַׁלְנִי (= i prilikovati, usporediti mene), dakle korijen mašal. »Da bi poslovicu zapisao i zgodnom prilikom (t. j. parabolom) meni poslao«. U toj pak rečenici očito prilika označuje parabolu.

Uz Ivekovića i Broza nadovezat ću i druga novija dokazala. »Žepićev grčko-hrvatski riječnik« prevodi *παράβολο* s glagolima: baciti pred, isporidivati, prispodabljati. Imenica će prema tome biti poredba ili prispodoba, a nipošto priča. Priču nalazimo u tom riječniku kod imenice *μῦθος*, uz koju je zapisano: govor, nalog, savjet, basna, priča, izmišljen predmet. Poznati »Divkovičev latinsko-hrvatski riječnik« nema imenice parabola, dok s imenicom priča prevodi: *historia fabularis*. »Hrvatska čitanka« za više razrede srednjih učilišta, I. dio (Petračić-Zagoda) definira parabolu ovako: »Parabola je prilika, uzeta iz života ljudi ili bogova, koja zorno predočuje kakvu višu istinu«. Ova definicija nije ispravna, jer grčku riječ definira pomoću prevedene hrvatske riječi, no ipak je značajna zato, što priliku (odnosno poredbu) istovjetuje s parabolom. U navedenoj se čitanci ovdje spominju parabole Gospodnje, dok se priča spominje uz basnu ili gatku. Spomenuo bi još među našom mladeži obiljubljenju knjigu »Dvanaest najljepših priča i pripovijedaka«. Pročitamo li te priče, očito vidimo, da nisu parabole, nego basne ili gatke. I u običnome načinu govora mi Hrvati upotrebljavamo imenicu priča za oznaku sinonimnu s gatkom. Pripovijeda li tko nevjerovatan događaj, običavamo reći: »A, to je priča«. Sam Iveković spominje, da se u narodu, osobito po južnim krajevima, upotrebljavaju imenice gatka, priča i pripovijedka za oznaku raznih ženskih naklapanja o kojekakvim »čudesnim događajima«. U tom smislu uzimamo i priču o Čehu, Lehu i Mehu, što nije nikakova parabola, već *historia fabularis*. U istom smislu govorimo o priči

o petero braće i dvije sestre, koji dovedoše hrvatski narod u današnju postojbinu.

Imenice *prispodoba*, *prilika* ili *poredba* ne samo da su — prema navedenom — jedini dobar prijevod grčke riječi *παρὰβ. λή*, nego i bolje odgovaraju sinonimnim oznakama *parabole*. Ne čitamo naime u sv. Pismu uvijek »... reče Isus parabolu ovu«, nego i »slično je ili *prispodablja se*, *prilikuje*, *poređuje se* kraljevstvo nebesko. Ovome slično je, *poređuje se*, *prispodablja se* (*ὁμοιωθή, ὁμοία ἐστὶ*) nipošto ne odgovara imenica *priča*, ali svakako odgovaraju imenice: *prilika*, *prispodoba* ili *poredba*. Osim toga s ovim ćemo riječima moći uvijek prevesti imenicu *parabola*, dok s imenicom *priča* to ne možemo. Svatko mora priznati, da je nejasna rečenica: »a od smokve učite se pričati« (Mat. 24. 32.), dok je posve jasno »a od smokve učite se *prispodobiti* ili *poređbi*«.

Nejasnom nam izilazi više put ova oznaka *priča*, jer premda ima *parabola*, koje su *priče*, ipak *svaka parabola nije priča*. *Priča* je naime pripovijedanje događaja, a u svakoj se *paraboli* ne iznosi slika kakova događaja, nego i slika iz prirode ili što drugo. Tako je na pr. *parabola* o gospodaru, koji izišao najmiti poslenike za svoj vinograd (Mat. 20. 1—16.) ujedno *priča*. Isto je tako *pričom* i *parabola* o opakim vinogradarima (Mat. 21. 33.), pa o farizeju i cariniku (Luk. 18. 9—14.), o talentima (Mat. 25. 14—30.) i mnoge druge. Sve su te *parabole* ujedno i *priče*, jer im je sadržajem neki događaj. Ali nipošto nije *pričom* *parabola* o posljednjemu mjestu na gozbi (Luk. 14. 7—11.). Premda bi se od ove *parabole* mogla načiniti *priča*, t. j. pripovijedanje događaja, kako je netko sjeo na prvo mjesto, pak je došao domaćina i otpremio ga na niže mjesto, a ovamo postavio odličnijega, — ipak to nije učinjeno. Zato nam i veoma nejasno zvuči: »A uzvanicima kaza pričati: Kada te ko pozove na svadbu, ne sjedaj u pročelje...« Čudno nam to zvuči zato, jer ova *parabola* nije *pričom*, kao što ni *parabola* o nemogućnosti dvjema gospodarima služiti (Mat. 6. 24., Luk. 17. 13), pa »sol zemlje« (Mat. 5. 13., Mk. 9. 50., Luk. 14. 34.) i mnoge druge. *Pričom* bismo dakle smjeli nazvati samo one *parabole*, koje doista pripovijedaju neki događaj, a nipošto ne smijemo tako nazvati sve *parabole*.

I u drugih naroda nalazimo, da se prevedena riječ *parabola* podudara posvema s našim riječima *prilika*, *prispodoba* i *poredba*, a nipošto *priča*. Tako na pr. Česi prevode *parabola* s riječju *podobnosti*, Slovenci s *prilika*, a Nijemci s imenicom *das Gleichniss*.

Pitamo se sada, kako su naši prevodioci nabasali na riječ *priča*. To je veoma teško, sasvim sigurno odgovoriti, ali mislim, da moj odgovor, ne samo da nije nevjerojatan, nego, što više, veoma vjerojatan. Ja naime držim, da se naši noviji prevodioci povelili za Ivekovićem, stariji naime nemaju riječi *priča*. Za Ivekovića mislim,

da se poveo za Vukom i Daničićem. Ova su dvojica sigurno uzeli tu imenicu iz staroslovenskog prijevoda sv. Pisma, što su ga nedjeljom čuli pjevati kod liturgije. Staroslovenski naime prijevod upotrebljava imenicu **притча**. Tako nalazimo zapisano u Četveroevanđelju Zografskom i Marijanskom i u kasnijem Nikoljskom Evanđelju. U vrijeme prvih slavenskih prevodioca bila je sigurno riječ **притча** najviše upotrebljavana za oznaku parabole, premda se već onda »simile est regnum coelorum« prevodi **оунодоби сѧ**. Daničić, Vuk i Iveković morali su bolje paziti kod prevodenja. Da pak uistinu nisu previše pazili kod prevodenja riječi parabola, svjedoči nam to što su i *proverbium* i *similitudo* preveli s imenicom priča. Premda *proverbium* i *similitudo* dolazi u sv. Pismu u istom znamenovanju kao i parabola, ipak su mogli, kao prvi naši jezikoslovci, i u našem jeziku potražiti navedenim riječima hrvatske sinonime.

Sve nam ovo dosele spomenuto dokazuje, da priča nije dobar prijevod za parabolu. Prilika, prispodoba ili poredba je ispravan prijevod ove hebrejske, odnosno grčke riječi, i jedino ove imenice najbolje odgovaraju pojmu parabole u hrvatskom jeziku. Bolje bi zato bilo, da budući prevodi sv. Pisma prevode ovako: »A kazao im je priliku, prispodobu ili poredbu. »Prilikuje, prispodablja se ili poređuje se kraljevstvo nebesko...«

D. Hren.

Bibliografija.

Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie publié sous la Direction du Rmme Dom Fernand Cabrol Abbé de Farnborough et du R. P. dom Henri Lecierq Paris 1907.

Još god. 1864. objelodanio je Abbé Martigny *Dictionnaire des antiquités chrétiennes* u prvom i drugom god. 1877. te god. 1883. u trećemu znatno poprayljenomu izdanju.

Ovaj primjer učenoga Francuza izdanjem ovakvoga, toli potrebita djela, djelovao je tako na Englesku i Njemačku, da su već god. 1875. Englezi William Smith i Samuel Cheetham izdali *Dictionnaire of Christian Antiquities*, uz sudjelovanje više engleskih učenjaka, izašlih iz izvrsnih škola Cambridga i Oxforda, a god. 1882. Fr. Ksaver Kraus, taj poznati Njemački učenjak, koji je ostavio tako dubokih tragova na polju crkvene historije i historije kršćanske umjetnosti, izdao je svoju *Realencyclopædie der christlichen Altérthümer*, sada već dosta rijetko djelo.

Nego rezultati istraživanja na polju kršćanske arheologije u drugoj polovici XIX. v., zahtijevali su već nova djela ove struke. To su uzeli u svoje ruke Benediktinci, prognani iz Francuske, u Farnboroughu u Engleskoj, naseljeni ondje od pok. francuske carice Eugénije, koja je njima darovala dio svoga velikog posjeda, gdje